

ZAJÍMAVÉ ROSTLINY

CHRÁNĚNÉ KRAJINNÉ OBLASTI
ORLICKÉ HORY

SDRUŽENÍ SPLAV

Místní akční skupina **Sdružení SPLAV**

Na rozkvětu území Orlických hor a jejich podhůří se podílíme od roku 2004. Jako nezisková organizace pokládáme za svůj hlavní úkol přinášet dobré nápady a ty pak společně s partnery z území a s pomocí finančních prostředků místních, krajských, státních i mezinárodních organizací uskutečňovat. Zajímá nás jak příroda a život v ní, tak i lidé a jejich potřeby. Tento soubor místních rostlin a živočichů byl sestaven k oslavě našeho krásného regionu. Budeme rádi, když vám jejich obrázky připomenou, jak bohatá je krajina kolem nás a jaké privilegium máme my všichni, kdo tu můžeme žít. Učte se, poznávejte, bavte se nebo jen pozorujte nekonečnou pestrost všech obyvatel přírody a těšte se z jejich společnosti stejně jako my.

Vaše Sdružení SPLAV

OBSAH ROSTLINY

Bledule jarní (*Leucojum vernum*)
Brusnice borůvka (*Vaccinium myrtillus*)
Brusnice brusinka (*Vaccinium vitis-idaea*)
Buk lesní (*Fagus sylvatica*)
Čechřice vonná (*Myrrhis odorata*)
Černohlávek obecný (*Prunella vulgaris*)
Česnek medvědí (*Allium ursinum*)
Čípek objímavý (*Streptopus amplexifolius*)
Habr obecný (*Carpinus betulus*)
Hnilák smrkový (*Monotropa hypopitys*)
Chlupáček oranžový (*Pilosella aurantiaca*)
Jedle bělokorá (*Abies alba*)
Jeřáb ptačí (*Sorbus aucuparia*)
Jetel kaštanový (*Trifolium spadiceum*)
Jilm drsný/horský (*Ulmus glabra*)
Klikva bahenní (*Vaccinium oxycoccos*)
Kohoutek luční (*Lychnis flos-cuculi*)
Kokořík přeslenitý (*Polygonatum verticillatum*)
Kruštík široolistý (*Epipactis helleborine*)
Krvavec toten (*Sanguisorba officinalis*)
Kyčelnice devítilistá (*Dentaria enneaphyllos*)
Kýchavice bílá Lobelova
(*Veratrum album* subsp. *lobelianum*)
Lilie cibulkonosná (*Lilium bulbiferum*)
Lilie zlatohlavá (*Lilium martagon*)
Lupina mnoholistá (*Lupinus polyphyllus*)
Měsíčnice vytrvalá (*Lunaria rediviva*)
Mléčivec alpský (*Cicerbita alpina*)
Mokryš střídavolistý
(*Chrysosplenium alternifolium*)
Netýkavka žláznatá (*Impatiens glandulifera*)
Olše lepkavá (*Alnus glutinosa*)
Pcháč bahenní (*Cirsium palustre*)
Prha arnika (*Arnica montana*)
Prstnatec májový (*Dactylorhiza majalis*)
Pupava bezlodyžná (*Carlina acaulis*)
Rdesno hadí kořen (*Bistorta major*)
Rosnatka okrouhlolistá (*Drosera rotundifolia*)
Silenka dvoudomá (*Silene dioica*)
Starček Fuchsův (*Senecio ovatus*)
Třezalka skvrnitá (*Hypericum maculatum*)
Tužebník jilmový (*Filipendula ulmaria*)
Upolín nejvyšší (*Trollius altissimus*)
Vachta trojlístá (*Menyanthes trifoliata*)
Vemeník zelenavý (*Platanthera chlorantha*)
Věsenka nachová (*Prenanthes purpurea*)
Vřes obecný (*Calluna vulgaris*)
Zlatobýl obecný (*Solidago virgaurea*)
Zvonek širokolistý (*Campanula latifolia*)

TIRÁŽ

Vydal:

Sdružení SPLAV, z.s.
ve spolupráci s Agenturou
ochrany přírody a krajiny ČR,
Regionálním pracovištěm
Východní Čechy,
Správou CHKO Orlické hory

Ilustrace:

MVDr. Pavel Procházka

Grafika, sazba a výroba:

Ateliér Mgr. Václav Hraba

EVROPSKÁ UNIE

Evropské strukturální a investiční fondy
OP Výzkum, vývoj a vzdělávání

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

KRÁLOVÉHRADECKÝ
KRAJ

Bledule jarní

Leucojum vernalum

Třída: *jednoděložné*, Čeleď: *amarylkovité*

II–IV

10–30 cm

V Orlických horách se vyskytuje ve vlhkých lesích a na vlhkých loukách. I přesto, že je ohroženým druhem, roste zde v hojném počtu, a tak se bledule stala součástí loga CHKO Orlické hory. Je to vytrvalá rostlina s podzemní cibulkou. Květ je nejčastěji jeden, vzácněji dva. Obsahuje toxické alkaloidy, požití části rostliny působí otravu.

Brusnice borůvka

Vaccinium myrtillus

Třída: dvouděložné Čeleď: vřesovcovité

 IV–VI 20–60 cm

Je léčivá rostlina známá pod lidovým názvem borůvka. Je zdrojem antioxidantů, které mohou mj. působit příznivě v prevenci rakoviny. Keřík se zelenými větvíčkami bývá na jaře obsypán červenými baňkovitými květy. Ty dozrávají v modročerné bobule. Roste na kyselých, živinami chudých půdách. V Orlických horách ji najdete ve světlejších jehličnatých lesích, také ve vrcholových partiích hor.

Brusnice brusinka

Vaccinium vitis-idaea

Třída: dvouděložné Čeleď: vřesovcovité

V–VII

15–25 cm

Má ráda kyselé půdy ve světlejších listnatých i jehličnatých lesích, na vřesovištích a rašeliništích, častěji roste v horách. Je to stálezelený a hustě větvený keřík s kožovitými, lesklými listy a s bílými nebo narůžovělými květy. Využití má jak v kuchyni, tak v léčitelství. V Orlických horách není brusinka hojná, přesto jsou zde místa, kde ji můžete potkat, především vrcholové partie hor, vřesoviště apod.

Buk lesní

Fagus sylvatica

Třída: dvouděložné Čeleď: bukovité

IV–V

30–45 cm

Vyskytuje se v listnatých i smíšených lesích, bučinách ve výškách 300 až 1000 m n. m. Je statným stromem a dožívá se až 400 let. Má tvrdé dřevo. V minulosti se z bukvic lisoval olej. Bukvice jsou oblíbenou potravou lesní zvěře. Mají oříškovou chuť, avšak ve velkém množství jsou mírně toxické. Současný výskyt je oproti přirozenému výrazně omezen. Dnes se ale jeho podíl díky výsadbám i přirozenému zmlazení opět zvyšuje a buk je důležitou dřevinou hospodářských i přírodě blízkých lesů Orlických hor.

Čechřice vonná

Myrrhis odorata

Třída: dvouděložné Čeleď: miříkovité

VI

60–120 cm

Vytrvalá bylina příjemně vonící po anýzu. Původním areálem jsou pouze hory jižní Evropy, ale pěstováním se rozšířila i do dalších částí Evropy. Dnes roste především v pohraničních pohorích, a tak ji můžete najít i u nás v Orlických horách. Roste na vlhčích loukách, v příkopech cest, podél potoků. Využívána byla jako kořenová a listová zelenina i léčivka. Semena poskytují přírodní sladidlo pro diabetiky.

Černohlávek obecný

Prunella vulgaris

Třída: dvouděložné Čeleď: hluchavkovité

V–X

5–25 cm

Nižší vytrvalá bylina, hojná na loukách, na pastvinách, na pasekách, rumišťích a ve světlých lesích. Snáší občasné zamokření. V případně nepříliš příznivých podmínkách pro růst je pouze dvouletkou. Vyskytuje se od nížinných až po horské oblasti. Je využívána i jako léčivá bylina s protizánětlivými, antibakteriálními a antivirovými účinky. Černohlávek je příbuzný s hluchavkou.

Česnek medvědí

Allium ursinum

Třída: jednoděložné, Čeleď: česnekovité

IV–VI

10–45 cm

Středně vysoká vytrvalá bylina s cibulí, rozšířená ve stinných hájích, ve vlhkých luzích a v bučinách. V lužních a nižších polohách je tato rostlina schopna pokrýt i rozsáhlá území souvislým „zeleným kobercem“. V Orlických horách se vyskytuje místy. Celá rostlina obsahuje „allicin“, který brzdí růst hub a plísňí v organismu, dále obsahuje např. i vitamin C, proto je používána jako léčivá rostlina i zelenina. Ale pozor na záměnu s jedovatou konvalinkou vonnou.

Čípek objímavý

Streptopus amplexifolius

Třída: jednoděložné Čeleď: liliovité

V–VII

30–90 cm

Vytrvalá rostlina s široce vejčitými listy a krátkým tlustým oddenkem. Květy jsou nicí, zelenavě bílé na až 5 cm dlouhých stopkách. Okvětí je zvonkovité. Plodem jsou nápadné světle červené bobule. Semena jsou hnědá, rýhovaná. Roste zejména v některých hraničních pohořích ČR ve stinných a vlhčích lesích, nejčastěji na zásaditých až slabě kyselých a humózních půdách. V lesích Orlických hor roste roztroušeně.

Habr obecný

Carpinus betulus

Třída: dvouděložné Čeleď: břízovité

IV–V

25 m

Habr obecný je statný strom s klenutou, poněkud nepravidelnou korunou. Kmen je pokryt šedou hladkou kůrou s kresbou střídavých světlých a tmavých odstínů. Dřevo habru bývalo označováno jako železné, je to strom s nejtvrdějším dřevem v Evropě. Zároveň je habr velmi odolný, nenáročný, schopný růst na všech půdách. Patří mezi původní a velmi hojné dřeviny vyskytující se v Čechách v původních porostech již od poslední doby ledové. V Orlických horách ho najdete ojediněle v lesích podél řek.

Hnilák smrkový

Monotropa hypopitys

Třída: dvouděložné Čeleď: vřesovcovité

VI–VII

10–25 cm

Je vytrvalá, nižší, nezelená bylina bez chlorofylu. Živiny získává parazitováním na houbách, které žijí v symbióze s dřevinami, od kterých získávají organické látky. Když nemá dostatek živin, nemusí každý rok kvést. V ČR je poměrně vzácná, vyskytuje se převážně ve vyšších polohách. V Orlických horách např. v okolí Uhřínova.

Chlupáček oranžový

Pilosella aurantiaca

Třída: dvouděložné Čeleď: hvězdnicovité

VII–X

25–50 cm

Středně vysoká vytrvalá bylina s nápadně zbarvenými oranžovými květy. Je ozdobou horských luk. Roste také na vlhčích, hlinitých, kyselých a na živiny chudých půdách, na pastvinách, světlých mýtinách a okrajích lesů nebo podél komunikací. Je dekorativní a často v zahradách nižších poloh pěstovaná květina. V Orlických horách je výskyt chlupáčku známý třeba před Masarykovou chatou.

Jedle bělokorá

Abies alba

Třída: jehličnany Čeleď: borovicovité

V

až 65 metrů

Mohutný jehličnatý strom s rovným válcovitým kmenem. Kůra je hladká, světle šedá, ve stáří tvoří tmavší rozpukanou borku. Koruna je válcovitá. Ve starším věku se na vrcholu zplošťuje a vytváří tzv. čapí hnízdo. Šišky rostou směrem nahoru, vršky mají zaoblené a po dozrání se rozpadají na stromech. Jedle má silný kůlový kořen, je dobře zakotvena v půdě. V prvních letech života potřebuje jedle zástín. Pozůstatky původních bukojedlových porostů se vyskytují v Orlických horách např. v údolí řeky Zdobnice a Říčky, v okolí Uhřínova, v Antonínově údolí a v NPR Trčkov.

Jeřáb ptačí

Sorbus aucuparia

Třída: dvouděložné Čeleď: růžovité

V–VII

6 m

Jeřáb ptačí je opadavý keř nebo strom, rychle rostoucí, ale nedožívá se vysokého stáří. Dřevo je tvrdé, ohebné a houževnaté, využívá se v truhlářství. Květy jsou zdrojem potravy pro opylovače a plody červené malvice chutnají ptákům, kteří se starají o jeho rozšíření trusem. V Orlických horách ho najdete hojně podél cest, ale také v kosodřevině, na pasekách, v křovinách a pionýrských porostech.

Jetel kaštanový

Trifolium spadiceum

Třída: dvouděložné Čeleď: bobovité

V–VI

15–40 cm

Jednoletá nízká bylina rostoucí v horských polohách, především na přechodně vlhkých, někdy rašelinných loukách, přednost dává mírně narušeným místům těchto stanovišť. Jetel nemá rád vápnité půdy. V posledních desetiletích zaznamenal výrazný ústup spojený především s druhovým ochuzováním luk intenzivním hospodařením. U nás ho častěji můžete najít na zachovalých loukách mezi hřebenem Orlických a Bystřických hor.

Jilm drsny/horský

Ulmus glabra

Třída: dvouděložné Čeleď: jilmovité

III–V

max. 35 m

Polostinná dřevina. Roste v roklinových a suťových lesích. Listy jsou na bázi asymetrické, na omak drsné. Plody jsou nažky se širokým lemem, semeno je umístěno přibližně ve středu. Strom je citlivý na onemocnění grafiózou. Jinak jde o dlouho žijící druh, který se může dožívat až 500 let. Kůra z mladých stromů se používá v lidovém léčitelství. V Orlických horách najdete jeden z památných jilmů např. na Tisovci.

Klikva bahenní

Vaccinium oxycoccos

Třída: dvouděložné Čeleď: vřesovcovité

 V–VII 10–30 cm

Růžově kvetoucí poléhavý keřík se slabě dřevnatějícími neopadavými lodyhami, jehož větévky jsou až 80 cm dlouhé. Plodem jsou červené, postupně hnědnoucí bobule. Je to druh kyselých, na minerály chudých půd, bultů rašelinišť, což jsou vyvýšená místa v rašeliništi, případně podmáčených smrčin. Klikva roste v ČR vzácně, nejčastější je v hraničních horských oblastech. V Orlických horách roste vzácně na rašeliništích v nejvyšších polohách.

Kohoutek luční

Lychnis flos-cuculi

Třída: dvouděložné Čeleď: hvozdíkovité

V–VII

25–80 cm

Dvouletá až vytrvalá bylina. Roste téměř v celé ČR běžně na vlhkých loukách a místech s výživnou půdou. Je ukazatelem hladiny podzemní vody. Typické květy jsou zpravidla růžové, ale mohou být až tmavě červené i bílé. Má lysou, přímou, řidce olistěnou lodyhu. Korunní lístky jsou asi od poloviny čtyřklanné. Plodem je tobolka. Roste obvykle na pestřejších vlhkých loukách Orlických hor.

Kokořík přeslenitý

Polygonatum verticillatum

Třída: jednoděložné Čeleď: chřestovité

V–VI

20–80 cm

Chladnomilnější vytrvalá rostlina, často roste v horských bučinách či smrčínách, vysokostébelných nivách, na vlhkých horských loukách a v kosodřevině. Do nižších poloh sestupuje v chladných sevřených údolích. Květy jsou bílé, trubkovité. Lodyha oblá. Bobule mají červenofialovou barvu. Celá rostlina je jedovatá, především bobule. Roste roztroušeně v lesích celých Orlických hor.

Kruštík širolistý

Epipactis helleborine

Třída: jednoděložné Čeleď: vstavačovitě

 VI–IX 20–100 cm

Náš nejhojnější druh kruštíku, zároveň jedna z našich nejběžnějších orchidejí vůbec. Nejčastěji se s ním můžete setkat ve světlých lesích, lesních lemech, ale i podél cest. Lodyha je přímá, listy jsou podlouhle kopinaté až široce vejčité, zelené, s výraznou žilnatinou. Květenství je až 40 cm dlouhé, květy jsou nicí nebo odstálé, zelenavé nebo i nachově naběhlé. Plodem je tobolka. V Orlických horách roste roztroušeně např. v příkopech lesních cest nebo při okrajích luk a pastvin.

Krvavec toten

Sanguisorba officinalis

Třída: dvouděložné Čeleď: růžovité

IV–IX

20–80 cm

V Orlických horách je hojný, vyskytuje se od údolních luk až po horské oblasti, ve vyšších polohách se však objevuje řidčeji. Rostlina mokřích nehnojených luk a pastvin. Krvavec toten je jedinou živnou rostlinou housenek motýlů modráska očkovaného a modráska bahenního, kteří jsou v ČR považováni za silně ohrožené druhy. Původní obyvatelé Sibiře a severoameričtí indiáni jedí odřenky krvavce vařené jako zeleninu, nebo je suší a připravují z nich bylinkové čaje.

Kyčelnice devítilistá

Dentaria enneaphyllos

Třída: dvouděložné Čeleď: brukvovité

IV–VI

20–30 cm

Nejčastěji roste v podhorských a horských bučinách na minerálně bohatém podkladu, svěží až humózní kypré půdě. Kvete světle žlutými květy v dubnu a květnu ještě před vlastním olistěním stromů, pod nimiž roste. Slabá léčivka, proti průjmům a kašli. V Orlických horách roste nepříliš často v bučinách a živnějších polohách lesů v údolích.

Kýchavice bílá Lobelova

Veratrum album
subsp. *lobelianum*

Třída: *jednoděložné* Čeleď: *kýchavcovité*

VI–VIII

50–100 cm

§

Kýchavice je horský druh, který ale často sestupuje i do podhůří. Najdete ji na horských loukách a pastvinách, lesních světlinách a v nivách. Kýchavice je statná bylina s dutou lodyhou. Bohaté květenství je složeno ze zelenožlutých květů. V Orlických horách je častá na vlhkých loukách vyšších poloh. Je to **prudce jedovatá rostlina**.

Lilie cibulkonosná

Lilium bulbiferum

Třída: jednoděložné Čeleď: liliovité

VI–VII

40–120 cm

Roste v horských a podhorských oblastech, na loukách či na okrajích lesů až do výšky 2400 m n. m. Vyhovují jí především teplá a slunečná místa na vápnitých půdách. Roste ale i na mírně kyselých půdách. V nápadně oranžových velkých květech, které se objevují u starších jedinců, se netvoří semena. Rostlina se rozmnožuje cibulkami, které se vytváří v úžlabí listů. V Orlických horách ji najdete ojediněle na okrajích luk nebo lesů vyšších poloh. Jinde v regionu je velmi vzácná.

Lilie zlatohlavá

Lilium martagon

Třída: jednoděložné Čeleď: liliovité

 VI–VIII 20–120 cm

Vyžaduje výživné a humózní půdy s dobrou propustností. Roste v listnatých a smíšených lesích od nížin do hor, ve vyšších polohách roste i na loukách. Vyskytuje se nepříliš hojně, roztroušeně, místy však i ve větším množství. Květy jsou uspořádány v řídkých hroznech. Plodem je tobolka. Zimu přečkává pouze cibule v zemi. V Orlických horách i podhůří roste roztroušeně v živnějších květnatých bučinách a suťových lesích.

Lupina mnoholistá

Lupinus polyphyllus

Třída: dvouděložné Čeleď: bobovité

VI–IX

50–150 cm

Vytrvalá bylina, původem ze Severní Ameriky. Na území ČR je invazním druhem. Celá rostlina je mírně jedovatá. Květy jsou modré v 15 až 40 cm dlouhých hroznech. Produkuje velké množství semen, která přežívají dlouho v půdě. Lupina má schopnost obohacovat půdu dusíkem, a tím mění původní podmínky prostředí. Dokáže vytvořit souvislé porosty a potlačit původní druhy a společenstva. V Orlických horách se šíří ze zahrádek nebo tam, kde byla vyseta jako krmivo pro zvěř. Je třeba její výskytu redukovat.

Měsíčnice vytrvalá

Lunaria rediviva

Třída: dvouděložné Čeleď: brukvovité

V–VII

30–100 cm

§

Roste ve stínu nebo polostínu na stále vlhkých místech se zásaditým nebo neutrálním podkladem a žádá si velkou vzdušnou vlhkost. Lodyha je přímá, od poloviny rozvětvená a buď celá nebo jen v horní části chlupatá. Má plazivý oddenek. Bledě fialové květy jsou velmi výrazně vonné. Rostlina je po odkvětu nápadná podlouhlými šešulkami se semeny, která se v minulosti používala v léčitelství. V Orlických horách roste roztroušeně, hlavně v suťových lesích a bučinách na svazích údolí.

Mléčivec alpský

Cicerbita alpina

Třída: dvouděložné Čeleď: hvězdnicovité

VII–IX

50–200 cm

Statná vytrvalá bylina, jejímž hlavním biotopem jsou nivy kolem potoků, vlhké lesy a křoviny ve vyšších polohách. V Orlických horách ji můžete nalézt u Trčkova, v Hadinci u Vrchní Orlice i jinde. Vyhledává zásadité hlinitokamenité půdy dobře zásobené humusem a živinami. Má přímou dutou lodyhu. V horní části je rostlina hnědě žláznatě chlupatá. Květy jsou sytě modré a jsou uspořádány do úborů, které tvoří koncovou latu.

Mokřýš střídavolistý

Chrysosplenium alternifolium

Třída: dvouděložné Čeleď: lomikamenovité

III–V

5–20 cm

Preferuje úživné a trvale vlhké půdy s vysokou hladinou podzemní vody, jako je na lesních prameništích, mokřadech, v lužních lesích a olšinách. V Orlických horách je hojný. Vyrůstá již brzy na jaře, nejčastěji ještě před olistěním okolních stromů. Obvykle se více rostlin vyskytuje pospolitě. Má křehkou lodyhu. Lodyžní lístky jsou srdčité, na okrajích vroubkované. Květy jsou bez korunních lístků, mají pouze čtyři výraznější žlutozelené cípy kalichu.

Netýkavka žláznatá

Impatiens glandulifera

Třída: dvouděložné Čeleď: netýkavkovité

VI–IX

1–2,5 m

Roste v nivách potoků a řek, občas také na pasekách nebo rumišťích, v živné půdě. Špatně snáší sucho a stín. Původem je z Himálají. Od 19. století se rozšířila do Evropy jako okrasná a medonosná rostlina. Nejen v Orlických horách je to dnes agresivní invazní druh. Svá semena z tobolek vystřeluje až několik metrů daleko. Semena jsou dále splavována vodními toky, což napomáhá jejímu šíření. Její výskyt je nutné redukovat, aby nevytlačovala původní druhy a společenstva.

Olše lepkavá

Alnus glutinosa

Třída: dvouděložné Čeleď: břízovité

II–IV

30 m

Pionýrská dřevina. Vyžaduje hlubokou, na minerály bohatou, trvale vlhkou půdu. Miluje zurčící vodu, proto ji často v Orlických horách potkáte na březích řek a potoků. Má ráda světlo, je poměrně odolná vůči mrazu. Koruna je vejčité podlouhlá. Má velmi přizpůsobivý srdčitý kořenový systém s 1–2 m hlubokým kůlovým kořenem. Plodem olše jsou šištice. Dřevo se využívá v nábytkářství a řezbářství. V minulosti se olše užívala na stavbu mostů a splavů. Rovněž zkvatňuje půdu vázaným dusíkem.

Pcháč bahenní

Cirsium palustre

Třída: dvouděložné Čeleď: hvězdnicovité

VIII–X

30–200 cm

Je to rostlina vyhledávající chladnější a hlavně vlhká místa. Roste na mokřích loukách, rašeliništích, příkopech, pasekách, ve světlých bažinatých lesích. Pcháč bahenní vyžaduje hodně slunce, špatně snáší zastínění. Lodyhu má po celé délce ostnitě křídlatou. Listy mají výrazné výkrojky zakončené dlouhými ostny. Nachová květenství neboli úbory jsou umístěna po 2–8 na vrcholu lodyhy. V Orlických horách je pcháč běžný na vlhkých místech.

Prha arnika

Arnica montana

Třída: dvouděložné Čeleď: hvězdnicovité

VI–VIII

20–60 cm

Roste v ČR zejména v českých pohraničních horách. Vyhledává kyselé silikátové půdy. Nejčastěji ji lze nalézt na horských pastvinách, mokřích a rašelinných loukách, v kosodřevině, na vřesovištích a podél lesních cest. Je to světlomilný druh, který ve druhé polovině 20. století silně ustoupil zejména vlivem hnojení a zánikem vhodných lokalit. Listy amiky vyrůstají z plazivého oddenku, na povrchu jsou uspořádány v přízemní růžici. Na lodyze jsou 1–3 páry listů. Květy jsou žlutooranžové po 2–3 na vrcholu lodyhy. V minulosti byla amika hojně vyhledávána pro své léčivé účinky.

Prstnatec májový

Dactylorhiza majalis

Třída: jednoděložné Čeleď: vstavačovitě

V–VI

20–60 cm

§

Roste v nížinách i na horách, typicky na mokrých až bažinatých loukách, případně slatinách, vřesovištích a rašeliništích. Preferuje živinami bohaté půdy a spíše nevápnité. Dříve byl hojnější, výrazně ustoupil především v nižších a středních polohách. Má lysou lodyhu, která je v dolní části šupinatá, dále 4–6 listů, které jsou vejčitého až kopinatého tvaru, na sobě mají skvrnky. Květenství je bohaté, válcovité, je dlouhé mezi 4–17 cm. Barva květů je nachová, ale vzácně se vyskytují i růžové a bílé formy.

Pupava bezlodyžná

Carlina acaulis

Třída: dvouděložné Čeleď: hvězdnicovité

VII–IX

5–10 cm

Bylina s velmi krátkou lodyhou, nevětvenou a hustě listnatou. Květní úbor sedí uprostřed přízemní růžice. Podlouhlé listy jsou nestejně ostnitě zubaté, bodlinaté a tuhé. Plody jsou nažky až 5 mm dlouhé a mají pérovitě štětinatý chmýr. Pupava roste na suchých loukách, pastvinách, mezích, křovinatých stráních od nížin do hor. Bývala slavnou bylinou a pěstovala se v klášterních zahrádkách. Po odstranění nažek a listů je možné bílou podsadu úboru jíst. V Orlických horách ji najdete na suchých loukách a pastvinách roztroušeně.

Rdesno hadí kořen

Bistorta major

Třída: dvouděložné Čeleď: rdesnovité

V–VIII

30–100 cm

Roste na nevysýchavých loukách, mýtinách, ve světlých hájích na březích vodních toků od podhůří do hor, vystupuje i nad horní hranici lesa. V nižších polohách ho najdete řidčeji. Je to vytrvalá bylina s hadovitým oddenkem. Květy jsou růžové a jsou uspořádány hustě ve vrcholovém hroznu. Dříve se bylina používala jako protilátka při hadím uštknutí a k zastavení krvácení. Je důležitou rostlinou pro motýla ohniváčka rdesnového, který je jedním z nejohroženějších motýlů Evropy. V Orlických horách roste běžně na vlhčích loukách.

Rosnatka okrouhlolistá

Drosera rotundifolia

Třída: dvouděložné Čeleď: rosnatkovité

VI–VIII

4–20 cm

Je drobná, bělostně kvetoucí rostlina kyselých mokřadů. Nedostatek živin si tu kompenzuje lapáním hmyzu na své lepkavé červenavé lístky. Kapičky, které chloupky na lístcích pokrývají, obsahují enzym, který kořist rozpustí a zpřístupní tak rostlině dusík a další látky. V zimním období vytváří rosnatky tzv. hibernaculum - těsně sdružené listy blízko při zemi, které jí umožňují přestát chladné počasí. Rosnatky se dožívají i více než 50 let. V Orlických horách je najdete vzácně na nejvlhčích místech rašelinišť.

Silenka dvoudomá

Silene dioica

Třída: dvouděložné Čeleď: hvozdíkovité

V–VII

20–70 cm

Roste na horských loukách, v horských lesích a na pasekách, v nižších polohách ve vlhčích roklich a v lužních lesích. Preferuje kypré, na živiny bohaté půdy. Lodyha je přímá, často jen chudě větvená, odstále chlupatá. Květenstvím je nepravidelný vidlan, květy jsou otevřené celý den. Korunní lístky jsou červené, řidčeji růžové.

Starček Fuchsův

Senecio ovatus

Třída: ????; Čeleď: ???? doplnit

VII-IX

60-150 cm

Vytrvalá statná bylina s krátkým oddenkem. Lodyha lysá, v horní části rozvětvená, rovnoměrně olistěná. Listy kopinaté s krátkým řapíkem. Květenství jsou zlatožluté 1 - 2,5 cm velké úbory složené do vrcholové laty. Jeho květenství mají velmi v oblibě motýli a čmeláci. Roste po celé ČR v lesních světlinách, na pasekách a okolo lesních cest. Ve vyšších polohách, jako třeba v Orlických horách, může zarůstat i opuštěné, nekosené louky.

Třezalka skvrnitá

Hypericum maculatum

Třída: dvouděložné Čeleď: třezalkovité

 VI–VIII 20–80 cm

V Orlických horách roste na ekologicky rozličných stanovištích, a to i díky tomu, že není náročná na živiny. Najdete ji na loukách, pastvinách, mýtinách, ve vlhkých a smíšených lesích a v jejich lemech. Na její lodyze jsou nápadné 4 lišty. Zlatožluté květy jsou 2–3 cm velké, uspořádané v chudších vidlanech. Třezalka skvrnitá patří s třezalkou tečkovanou mezi nejstarší a nejčastěji sbírané léčivé byliny. Její použití ale zvyšuje citlivost na sluneční záření.

Tužebník jilmový

Filipendula ulmaria

Třída: dvouděložné Čeleď: růžovité

V–VIII

60–200 cm

V Orlických horách roste v mokřadech, na vlhkých březích vodních toků např. Zdobnice, Říčky a Bělé, na vlhkých loukách, prameništích, v řídkých křovinách. Preferuje především vlhké, na minerály chudé, hlinité nebo jílovité, částečně uhlé půdy bohaté humusem. Listy jsou složeny z plovitě vroubkovaných lístků. Bílé květy jsou v bohatých květenstvích. Dříve se rostlina používala v lidovém léčitelství jako přípravek pro utišení bolesti a horečky.

Upolín nejvyšší

Trollius altissimus

Třída: dvouděložné Čeleď: pryskyřníkovité

V–VI

30–60 cm

Je to vytrvalá bylina. Roste nejčastěji na vlhkých loukách, v prosvětlených lesích, na okrajích lesů a na horských prameništích. Lodyha je přímá a většinou nevětvená, olistěná. Květy jsou žluté, 1,8–3 cm velké, nejčastěji jednotlivé na vrcholu lodyhy, řidčeji po 2 nebo 3. Rostlina je jedovatá, podobně jako pryskyřník prudký. V Orlických horách a Podorlicku má jedno z těžišť výskytu v ČR, přesto je to i zde vzácná rostlina kvůli úbytku vlhkých luk.

Vachta trojlistá

Menyanthes trifoliata

Třída: dvouděložné Čeleď: vachtovité

V–VI

15–30 cm

§

Roste na zamokřených, kyselých půdách rašelinišť a slatin, také v mělkých tůních. Stanoviště bývají slunná, rozšíření sahá od nížin až po horský stupeň. Vytrvalá bylina se silným oddenkem a přímou lodyhou, která je zakončena hroznem květů. Listy jsou střídavé, řapíkaté, trojčetné. Květy bělavé až narůžovělé. Plodem je tobolka. Vachta je starou léčivkou, používala se od 16. století při žaludečních potížích a nechutenství. V Orlických horách roste vzácně, jen na nejceněnějších mokřích loukách.

Vemeník zelenavý

Platanthera chlorantha

Třída: jednoděložné Čeleď: vstavačovitě

V–VII

20–50 cm

Vytrvalá středně vysoká orchidej. Lodyha je přímá, rýhovaná, dolní listy 2–4, široce kopinaté až obvejčité, horní kratší, kopinaté. Květenství válcovité, až 25 cm dlouhé, květy nažloutlé nebo zelenavě bílé. Plodem je tobolka. Jako všechny orchideje je vzácný, ale velmi přizpůsobivý. Roste od nížin až po subalpínský stupeň na suchých i vlhkých loukách, ve světlých lesích a křovinách a jejich lemech.

Věsenka nachová

Prenanthes purpurea

Třída: dvouděložné Čeleď: hvězdnicovité

VII–IX

30–150 cm

Vyskytuje se roztroušeně ve středních a vyšších polohách ve stinných lesních bukových i jehličnatých porostech s poměrně chudým bylinným patrem, podél lesních cest a potoků. Má ráda živné půdy, neutrální i kyselé, humózní a kamenité. Je to vytrvalá bylina s řídce listnatou lodyhou. Listy na líci tmavě, na rubu světle zelené. Květy jsou nachově fialové. V Orlických horách je běžná na všech uvedených stanovištích.

Vřes obecný

Calluna vulgaris

Třída: dvouděložné Čeleď: vřesovcovité

VII–IX

20–40 cm

Nízká dřevina chudých a kyselých půd. Roste na vřesovištích, pastvinách, písčínách, na skalách a v lesích, na výsluní a v polostínu od nížin do hor. Kvete růžovou až růžovofialovou barvou. Plodem je tobolka. Vřes dobře snáší okusování a je důležitou potravou pro zvěř, která se může krmit jeho vrcholky, když sněhová pokrývka pokrývá vegetaci. Ve středověku, před objevením chmele, byl vřes používán jako přísada při vaření piva. V Orlických horách roste roztroušeně na výše uvedených stanovištích.

Zlatobýl obecný

Solidago virgaurea

Třída: dvouděložné Čeleď: hvězdnicovité

VIII–X

20–100 cm

Je vytrvalá, světlomilná až polostinná bylina rozšířená po celé ČR od nížin do hor. Roste v chudých trávnících, na pastvinách a pasekách, na železničních náspech, ve světlejších lesích, v porostech kosodřeviny i na horských loukách. Listy jsou hrubě zubaté, na spodní straně bělavé s velmi výraznou žilnatinou. Drobná žlutá květenství, lákající opylovače, jsou uspořádána v bohatých latách. Zlatobýl je využíván i pro své léčebné účinky. V Orlických horách je hojný.

Zvonek širokolistý

Campanula latifolia

Třída: dvouděložné Čeleď: zvonkovité

 VI–VII 45–150 cm

Vytrvalá bylina obývající horské lesy a nivy, lesní lemy a zarostlé sutě v horách severní části ČR a jejich podhůří. Vyhledává vlhké, humózní, zásadité až neutrální půdy. Má měkce chlupatou nebo lysou lodyhu. Nepravidelně zoubkované listy mají srdčitou bázi. Květy tvoří hroznovitá květenství a rostou po 2–3 na krátkých stopkách. V Orlických horách roste zvonek nehojně, typicky jej najdete na svazích sevřených údolími některých říček a potoků.

ZAJÍMAVÍ ŽIVOČICHOVÉ

CHRÁNĚNÉ KRAJINNÉ OBLASTI
ORLICKÉ HORY

5

Chráněná krajinná oblast **ORLICKÉ HORY**

Příroda Orlických hor je velmi pestrá a bohatá. Nalezneme zde staré přirozené lesy s horskými smrky, jedlemi a buky, i hluboká údolí řek s odhalenými skalními útvary, cesty lemované mohutnými horskými javory a jasany. Při toulkách v horách potkáváme rašeliště, mokřady, vlhké horské louky, prastaré stromy a aleje, pastviny, meze a remízky. Krajina Orlických hor má svou osobitou krásu, která nás zaujme v každém ročním období. A právě v takovéto krajině se můžete seznámit jak s velkým množstvím běžných druhů rostlin a živočichů, tak také s těmi vzácnými a chráněnými. Příroda a krajina Orlických hor získaly statut chráněné krajinné oblasti (CHKO) již před 50 lety. Tento kapesní vějíř s rostlinami a živočichy Orlických hor je malým dárkem ke kulatému výročí CHKO Orlické hory.

OBSAH ŽIVOČICHOVÉ

Blešivec obecný (*Gammarus pulex*)
Bobr evropský (*Castor fiber*)
Brhlík lesní (*Sitta europaea*)
Čáp černý (*Ciconia nigra*)
Červenka obecná (*Erithacus rubecula*)
Čolek horský (*Ichthyosaura alpestris*)
Datel černý (*Dryocopus martius*)
Holub doupňák (*Columba oenas*)
Chrostík horský (*Philopotamus montanus*)
Chřástal polní (*Crex crex*)
Jelen evropský (*Cervus elaphus*)
Jepice sporožilná (*Oligoneuriella rhenana*)
Ještěrka živorodá (*Zootoca vivipara*)
Jezevec lesní (*Meles meles*)
Kamomil říční (*Ancylus fluviatilis*)
Káně lesní (*Buteo buteo*)
Krkavec velký (*Corvus corax*)
Křivka obecná (*Loxia curvirostra*)
Kuna lesní (*Martes martes*)
Ledňáček říční (*Alcedo atthis*)
Lovčík vodní (*Dolomedes fimbriatus*)
Lýkožrout smrkový (*Ips typographus*)
Mihule potoční (*Lampetra planeri*)
Modrásek bahenní (*Phengaris nausithous*)
Netopýr velký (*Myotis myotis*)
Pěnkava obecná (*Fringilla coelebs*)
Plamatka lesní (*Arianta arbustorum*)
Pošvatka hlavatá (*Dinocras cephalotes*)
Pstruh potoční (*Salmo trutta fario*)
Rejsek horský (*Sorex alpinus*)
Roháček bukový (*Sinodendron cylindricum*)
Ropucha obecná (*Bufo bufo*)
Skokan hnědý (*Rana temporaria*)
Skorec vodní (*Cinclus cinclus*)
Slepýš křehký (*Anguis fragilis*)
Sluka lesní (*Scolopax rusticola*)
Střevlík zlatolesklý (*Carabus auronitens*)
Sýc rousný (*Aegolius funereus*)
Tuhýk obecný (*Lanius collurio*)
Užovka obojková (*Natrix natrix*)
Vážka jasnokvrnná (*Leucorrhinia pectoralis*)
Vlk obecný (*Canis lupus*)
Volavka popelavá (*Ardea cinerea*)
Vranka obecná (*Cottus gobio*)
Vydra říční (*Lutra lutra*)
Výr velký (*Bubo bubo*)
Zmije obecná (*Vipera berus*)

VYSVĚTLIVKY

Výška

Šířka

Délka

Hmotnost

Rozpětí křídel u hmyzu

Rozpětí křídel
u obratlovců

Doba květu

Stupeň ochrany v ČR
ohrožený

Stupeň ochrany v ČR
silně ohrožený

Stupeň ochrany v ČR
kriticky ohrožený

Stupeň ochrany v ČR
dle vyhlášky 395/1992 Sb.

Blešivec obecný

Gammarus pulex

Třída: rakovci Čeleď: blešivcovití

6–10 mm

Žije v čistých, proudících potocích a říčkách. Dýchá žábrami. Obývá spodní strany kamenů či prostor mezi vodními rostlinami. Tvar těla je skvěle přizpůsoben rychlému pohybu ve vodě. Pohybuje se na boku. Má rád okysličené vody s obsahem vápníku. **Potrava:** rostlinné zbytky, nechráněné larvy pakomárů.

Bobr evropský

Castor fiber

Třída: savci Čeleď: bobrovití

 100–135 cm až 30 kg

Největší hlodavec Evropy dokonce těžší než např. sma. Tělo má přizpůsobené pohybu a životu ve vodě nebo v její blízkosti. Má zploštělý ocas, který mu slouží k ponořování, vynořování a jako kormidlo, také údery ocasem o vodní hladinu signalizuje nebezpečí. Staví si hráze a tzv. „bobří hrady“, které obývá. U nás můžete spatřit jeho pobytové stopy, tj. okusy, hráze a nory na Divoké Orlici u Orlického Záhoří. **Potrava:** býložravec, větvičky a lýko dřevin jako je vrba, topol, bříza, jasan a javor či jilm.

Brhlík lesní

Sitta europaea

Třída: ptáci Čeleď: brhlíkovití

23–27 cm

14 cm

19–29 g

Nápadný pták lesů a zahrad. Dobře šplhá po stromech, jako jediný evropský pěvec i hlavou dolů. Hnízdí v dutinách stromů nebo ptačích budkách. Před hnízděním samice zmenší vletový otvor směsí bahna a slin na svou velikost, aby uchránila snůšku před predátory. **Potrava:** hmyz, semena.

Čáp černý

Ciconia nigra

Třída: ptáci Čeleď: čápovití

145–155 cm

95–100 cm

3 kg

Plachý a vzácnější obyvatel horských lesů v blízkosti vodních toků nebo stojatých vod. Žije velmi skrytě. Hnízdo z klacků a větví bývá schováno v lesích v korunách starých stromů nebo na skalních výchozech. Tažný pták přezimující v tropech, např. v Turecku, Gibraltaru, Africe. U nás ho můžete spatřit na obloze nebo u vodních toků od jara do srpna např. v blízkosti Orlického Záhoří, Bartošovic, Zdobnice a Olešnice v Orlických horách. **Potrava:** ryby, žáby, mloci, vodní hmyz, hadi, drobní savci, ptáci. Loví i 20 km od hnízda.

Červenka obecná

Erithacus rubecula

Třída: ptáci Čeleď: lejskovití

22 cm

14 cm

13–26 g

Žije samotářsky, a to v lesích všeho druhu, ve starších parcích a zahradách. Hnízdo je často v dutinách stromů, zemních polodutinách, porostu popínavých rostlin nebo budkách. Do hnízda červenky občas klade vejce i kukačka. V přírodě se málokdy dožije více než jednoho roku. Nejvyšší naměřený věk červenky obecné byl 12 let. **Potrava:** drobný hmyz, jeho larvy, pavoukovci, členovci, rostlinná strava - plody bezu, tisu.

Čolek horský

Ichthyosaura alpestris

Třída: obojživelníci Čeleď: mlokovití

 7–11 cm

V době rozmnožování žije v různých tůních, kalužích, nádržích apod., v Orlických horách např. v oblasti Neratovských luk a Orlického Záhoří. Mimo toto období žije většinou skrytě suchozemsky. Přes den je schován v úkrytech pod kameny, kmeny, v mechu či mezi kořeny, v noci se vydává na lov. Na podzim vyhledává nezamrzající úkryt, kde ve strnulém stavu přečká zimu. **Potrava:** hmyz a jeho larvy, pavouci, korýši, svinky, červi, žížaly a plži.

Datel černý

Dryocopus martius

Třída: ptáci Čeleď: datlovití

72–75 cm

47–50 cm

250–360 g

Hnízdí po celé ČR, v Orlických horách převážně ve starých horských lesích či v lesích v údolí řek. Hnízdo si dělá v dutině stromu, nejčastěji v buku, jedli a borovici, ale i ve smrku. Hnízdo tesá obvykle jen samec 10–28 dnů. Hotová dutina je hluboká až 0,5 m, proto datel potřebuje staré mohutné stromy. **Potrava:** „Lékař lesa“ - konzumuje dřevokazné druhy mravenců, lýkožrouty, tesaříky aj. K dostání kořisti z těžko dostupných míst mu napomáhá dlouhý lep-kavý jazyk se zoubky na konci.

Holub doupňák

Columba oenas

Třída: ptáci Čeleď: holubovití

 67 cm 32–34 cm 240–360 g

Žije ve vzrostlých listnatých lesích, převážně bučinách. Hnízdí 2x ročně v dutinách stromů často vytesaných datlem černým či vhodných budkách. Rodiče krmí mláďata kašovitou hmotou z volete - tzv. „holubím mlékem“ 8 dní od vyklubání. Na zimu odlétá do jižní Evropy. Na boku krku má zelenavě měnivou skvrnu.
Potrava: semena a různé druhy bobulí.

Chrostík horský

Philopotamus montanus

Třída: hmyz Řád: chrostíci

3–4 cm, larva cca 1 cm

Larva se vyskytuje v horských pramenech a potocích, řekách. Vytváří si schránku, ve které se schovává. Obvykle se 6x svléká. Poté se zakuklí. Po 14 dnech kukla vyplave na břeh, kde oschne a vylihne se imago. Dospělec vylétá k večeru. Můžete zkusit nadzvednout kámen v řece, zda tam nejsou přilepené larvy chrostíků. **Potrava:** larvy požírají detrit, čili odumřelou organickou hmotu, dospělec se živí sladkou šťávou z květů, které říkáme nektar a vodou.

Chřástal polní

Crex crex

Třída: ptáci Čeleď: chřástalovití

22–25 cm

V Orlických horách obývá všechny vhodné rozsáhlé podmáčené louky, těžiště výskytu je v Ptačí oblasti Orlické Záhoří. Hlasový projev můžete slyšet hlavně v noci, vytrvale opakuje „chřást chřást“. V ČR hnízdí ve vyšších polohách, ve vlhkých loukách, ale také na loukách s vysokým porostem a pastvinách. Přilétá v květnu/červnu, odlétá v září/říjnu. Chřástal je ohrožen především intenzivním obhospodařováním luk. **Potrava:** hmyz, červi, měkkýši, pavoukovci, semena, zelené části rostlin.

Jelen evropský

Cervus elaphus

Třída: savci Čeleď: jelenoviti

180–280 cm

80–250 kg

Obývá zejména rozsáhlé staré lesy s pa-louky a křovinami. Během říje bojuje samec o samici a téměř nepřijímá po-travu. V průběhu zimy shazuje parohy a růst nových ho stojí velké množství energie. Denně parohy průměrně přirůs-tají až o 2,5 cm. U nás můžete jelena po-tkat i podél hřebenových tras, např. u Kunštátské kaple, Jelení lázně, Velké Deštné. **Potrava:** traviny, byliny, listy a větve dřevin, bukvice, žaludy aj.

Jepice sporožilná

Oligoneuriella rhenana

Třída: hmyz Čeleď: Oligoneuriidae

20–32 mm, larva 10–16 mm

Larva žije ve vodě až několik let, je bioindikátor čistoty vod a na zadečku má nápadné tři štěty. Okřídlený dospělec má redukované ústní a trávicí ústrojí, nepřijímá potravu. Žije max. 3 dny. Dospělý samec vytváří roje v blízkosti vod, samice přiletí a bývá okamžitě oplodněna. Vajíčka klade volně do vody nebo se dokonce potápí a lepí je na kameny. Snůška je 300–9000 vajíček. Samice umírá po naklazení, samec po kopulaci. **Potrava:** odumřelá organická hmota, drobné vodní organismy. Sama je důležitou potravou ryb.

Ještěrka živorodá

Zootoca vivipara

Třída: plazi Čeleď: ještěrkoviti

Max. 17 cm

Můžete ji spatřit od nížin až po nejvyšší oblasti Orlických hor, na lesních okrajích a rašeliništích, na loukách. Aktivní je ve dne. Vyhřívá se na výslunných březích, zplošťuje přitom tělo a roztahuje končetiny. Rodí živá mláďata. Dožívá se i více než 15 let. V případě ohrožení předstírá mrtvou. Lehne si na záda, z tlamičky vypustí kapku krve a přestane se hýbat. **Potrava:** hmyz, členovci. Sama se stává potravou hadů nebo větších dravých ptáků.

Jezevec lesní

Meles meles

Třída: savci Čeleď: lasicoviti

70–90 cm

4–20 kg

Žije v lesích s kamenitým terénem. Hloubí si členité nory s mnoha chodbami a komorou ve středu, kde spí. Nora může být až 5 m hluboká. Přes zimu omezuje aktivitu, hodně spí, ale neupadá do skutečného zimního spánku. Je velmi čistotný - trus i zbytky potravy ukládá mimo noru. **Potrava:** různé živočichové, mršiny, vejce, lesní plody, kořínky.

Kamomil říční

Ancylus fluviatilis

Třída: plži Čeleď: okružákovití

10 mm

do 8 mm

2–5 mm

Plž s tenkostěnnou ulitou bez závitů. Vyhledává dobře prokysličené řeky s kamenitým dnem, od pramenišť až po větší toky. Nejaktivnější je za soumraku, kdy vylézá na svrchní stranu kamenů na dně toku, kde požírá řasové nárosty. Přes den a v zimě jej často nalezneme na spodní straně kamenů. V Orlických horách je zaznamenáván roztroušeně ve zdejších kamenitých a čistých tocích. **Potrava:** řasové nárosty na kamenech.

Káně lesní

Buteo buteo

Třída: ptáci Čeleď: jestřáboviti

113–128 cm

50–57 cm

0,5–1,3 kg

Ze všech našich dravců je nejhojnější, má také jedno z nejproměnlivějších zbarvení opeření, které se pohybuje od čistě bílé až po téměř černou. Hnízdí v lesích, za potravou zalétává na otevřená prostranství, jakými jsou např. pole, louky, pastviny, často vysedává také u silnic. **Potrava:** malí savci, hraboš polní, malí ptáci, plazi, červi, obojživelníci a ryby.

Krkavec velký

Corvus corax

Třída: ptáci Třída: pěvci

 1,2 m 50 cm 0,7–1,5 kg

Umí dobře plachtit. Za potravou se ochotně snáší na zem, ale zůstává os-
tražitý. Má schopnost napodobovat
různé zvuky včetně lidských slov. Obývá
lesnaté oblasti hornatin a vrchovin, ne-
vyhýbá se ani lesnatým nížinám. Žije
osamoceně v trvalých párech po mnoho
let, ale na místech s bohatou nabídkou
potravy se shromažďuje i ve větších sku-
pinách. **Potrava:** malí hlodavci, zajíci,
ptáci, semena, vajíčka ptáků, odpadky
ze skládek. Mrchožrout.

Křivka obecná

Loxia curvirostra

Třída: ptáci Čeleď: pěnkavovití

 28 cm 16–17 cm 29–53 g

Obyvatel jehličnatých lesů, u nás ji nejčastěji zastihnete v hřebenové části hor. Má silně stavěné tělo, nápadně krátký ocas, zakřivený zobák s překříženými špičkami - dokonalý nástroj k vybírání semen z šišek smrků. Je velice obratná, rychle přeskakuje z větve na větev, často visí i vzhůru nohama. Horalé věřili, že křivka chrání dům před bleskem a má schopnost „vytáhnout“ z nemocného hořečku. **Potrava:** semena jehličnatých stromů, především smrků, modřínů a borovic.

Kuna lesní

Martes martes

Třída: savci Čeleď: lasicovití

65–80 cm

0,8–1,6 kg

Obývá jehličnaté nebo smíšené lesy, objevuje se i ve vesnicích či v menších městech. Je aktivní večer a v noci. Má skvěle vyvinutý sluch a zrak, sama se ale může stát obětí vlků, rysů, větších dravců nebo lišek. Hloubí si doupata v dutých stromech nebo opuštěných veverčích i ptačích hnízdech. Umí dobře šplhat a skákat, je značně vytrvalá při pronásledování kořisti. Území si značí trusem. **Potrava:** savci, ptáci, hmyz, žáby, ptačí vejce, veverky, králíci, zajíci.

Ledňáček říční

Alcedo atthis

Třída: ptáci Čeleď: ledňáčkovití

16–17 cm

40–45 g

SS

Žije v blízkosti čistých vod bohatých na rybky. V Orlických horách ho můžete spatřit téměř u každé řeky, např. u Zdobnice, Říčky, Divoké Orlice, Bělé. Je dosti plachý, po většinu roku žije samotářsky. Noru na strmých březích vod si samec se samičkou hloubí sami. Technika lovu: střemhlavý pád a potopení se pod hladinu, ulovené rybky polyká hlavou napřed. **Potrava:** ryby, pulci, larvy vodního hmyzu.

Lovčík vodní

Dolomedes fimbriatus

Třída: pavoukovci Čeleď: lovčíkovití

Samice 13–22 mm, samec 9–14 mm

Nepříliš hojný pavouk, obývá oblasti mokřadů, slepých ramen, rašelinišť. Na lov nepoužívá síť, loví pulce nebo rybí potěr. Při vyrušení nebo lovu se potápí pod hladinu, pod vodou vydrží až několik minut. V Orlických horách se s ním můžete setkat např. v okolí Neratovských luk a v přírodní památce Velká louka.
Potrava: pulci, rybí potěr.

Lýkožrout smrkový

Ips typographus

Třída: hmyz Čeleď: kůrovcovití

4–5,5 mm

Od konce dubna do začátku května se lýkožrout začíná probouzet na zimovišti ve stromě, kde se vyvinul. Dospělý brouk ze zimoviště vylétá a napadá oslabené stromy smrku ztepilého v okolí. Většinu života stráví zavrtán pod kůrou stromu. Larva se zde živí lýkem, kterým zdravý strom rozvádí živiny. Strom začne chřadnout a uhynie. Při přemnožení napadá i zdravé stromy, ty jsou ale schopny se invazi ubránit a brouky zalepí smůlou.

Potrava: zejména lýko smrků.

Mihule potoční

Lampetra planeri

Třída: mihule Čeleď: mihulovití

10–21 cm

Obývá především potoky a menší řeky, v Orlických horách je to např. Olešenka a Divoká Orlice. Dříve byla mihule známá jako kulinářská delikatesa. Dnes je kriticky ohroženým druhem. **Potrava:** Larvy se živí detritem, čili odumřelou organickou hmotou a organickými usazeninami v písčitých náplavech, které obývají. Během vývoje v dospělé mihuli zakrňuje trávicí trakt, dospělec již potravu nepřijímá.

Modrásek bahenní

Phengaris nausithous

Třída: hmyz Čeleď: modráskovití

35 až 37 mm

SS

Žije na vlhkých loukách s výskytem byliny krvavce totenu a některých druhů mravenců. Dospělec létá na sklonku léta, kdy se páří a klade vajíčka do květů krvavce. Po vylíhnutí se housenka živí v květech, poté spadne na zem, kde přiláká mravence, a ti ji odnesou do mraveniště. Tam přežije zimu, zakuklí se a z mraveniště vylézá vylíhlý dospělec. **Potrava:** dospělec se živí nektarem v květech krvavce, housenka larvami a kuklami mravenců.

Netopýr velký

Myotis myotis

Třída: savci Čeleď: netopýrovití

350–450 mm

16–35 g

V přírodě žil původně v jeskyních, dnes si hledá úkryty i ve sklepech nebo štolách. V letních měsících vytváří samice s mláďaty početné kolonie na teplých místech, např. na půdách starých domů. Mláďe se většinou rodí jedno. Loví za tmy, vyhledává větší hmyz, který lokalizuje pomocí ultrazvuku. Jeho oblíbenými lovišti jsou kosené louky a listnaté lesy. Zimuje v podzemních prostorách. **Oblíbená potrava:** velcí střevlíci.

Pěnkava obecná

Fringilla coelebs

Třída: ptáci Čeleď: pěnkavovití

 24,5–28,5 cm 14–16 cm 15–29 g

Široce rozšířená, vyskytuje se téměř na všech kontinentech. Hnízdí v lesích, parcích, zahradách. Staví si úhledná hnízda maskovaná mechem a lišejníkem, coby malé mističky ve větvích stromů. Mimo hnízdní období je samotářská. Na zimu většinou odlétá na jih. V Orlických horách je velmi hojná a snadno se s ní setkáte.

Potrava: semena, bobule, pupeny, mláďata jsou krmena hmyzem, pavouky, housenkami.

Plamatka lesní

Arianta arbustorum

Třída: plži Čeleď: hlemýžďovití

➡ 18–25 mm (šířka ulity)

Je druh suchozemského plže. Obývá vlhké listnaté lesy. Je velmi hojná v lužních lesích i v horských oblastech, vyhýbá se jen bezlesým oblastem a stepím. Plamatku nalézáme zejména za deštivého počasí. **Potrava:** rostliny, tlející látky, houby, ale také mršiny a trus. Potravu doslova strouhá chitínovou jazykovou páskou, zvanou také radula, opatřenou drobnými zoubky uspořádanými do řad.

Pošvatka hlavatá

Dinocras cephalotes

Třída: hmyz Řád: pošvatky

Dospělci 12–30 mm

Preferuje čisté, rychle proudící toky se štěrkovitým, kamenitým dnem. V larválním stadiu se živí především dravě. Loví larvy jepic a pakomárů. Larva se vyvíjí 3 roky. Dospělec vylétá v květnu a červnu, na zadečku má nápadné dva štěty. Pošvatka není dobrým letcem, a tak ji nacházíme blízko místa výletu. Potravu již nepřijímá. Po spáření samičky kladou vajíčka na hladinu vody. **Potrava:** larvy jepic a pakomárů.

Pstruh potoční

Salmo trutta fario

Třída: paprskoploutvi Čeled: lososovití

20–50 cm

Vyskytuje se v horských potocích, u nás v Orlických horách např. v Divoké Orlici, Říčce, Ólešence a Zdobnici. Je závislý na dostatečném obsahu kyslíku, čistotě a teplotě vody. Jako trdliště, místo k rozmnožování, si vybírá místa s písčitým nebo štěrkovitým dnem s pomaleji proudící vodou a hloubkou do 0,5 m. Pstruh vytlouká břichem ve dně oválné jamky, do kterých samice ukládá jikry a ty samec oplodní. **Potrava:** larvy chrostíků, jepic a pakomárů, menší rybky, obojživelníci.

Rejsek horský

Sorex alpinus

Třída: savci Čeleď: rejskovití

11,5–15 cm

5–14 g

SS

Vyskytuje se především v horských oblastech v hustých travních porostech, leších. Vyhledává vlhká místa. Je aktivní ve dne i v noci. Dobře hrabe, pod zemí loví velkou část potravy. Od myši ho rozeznáte podle jeho protaženého a velmi pohyblivého nosu s dlouhými hmatovými vousy. Dožívá se 1,5 roku. **Potrava:** žížaly, brouci a jiný hmyz, pavouci, stožky, plži. Denně sežere kolem $\frac{3}{4}$ své vlastní hmotnosti.

Roháček bukový

Sinodendron cylindricum

Třída: hmyz Čeleď: roháčovití

12–16 mm

Samec má nápadný roh, který je jemně ochlupený. Samička roh postrádá. Obývá oblast podhůří a hor. Žije skrytě. Nejčastěji se vyskytuje ve starších bukových lesích s dostatkem potravy pro larvy. Dospělce najdete občas na padlých nebo rostoucích stromech lízajícího mizu. Samička klade vajíčka do trouchnivějících pařezů nebo padlých stromů buků, jilmů a javorů. V Orlických horách najdeme roháčka např. u Popelova, Černého dolu a na Trčkově. **Potrava:** býložravý druh, larva se živí dřevem.

Ropucha obecná

Bufo bufo

Třída: obojživelníci Čeleď: ropuchoviti

 8–12 cm

Je aktivní za soumraku a v noci. Pohybuje se pomalou chůzí či krátkými skoky. Kromě období rozmnožování žije samotářsky. Své zimní úkryty má v zemních dírách, pod pařezy, pod listím aj. Přibližně od poloviny března putuje k vodě, často do míst svého rodiště, aby se mohla spářit. Vajíčka snáší ve tvaru rosolovité „šňůry“ do vody. **Potrava:** měkkýši, pavouci, svinky, brouci, mláďata drobných savců.

Skokan hnědý

Rana temporaria

Třída: obojživelníci Čeleď: skokanovití

8–10 cm

Žije na celém území ČR. Dává přednost lesům a rašeliništím. Často je zaměňován s ropuchou obecnou, ale skokan se dá snadno rozeznat, protože má delší končetiny, skáče a má vlhkou pokožku. Za potravou vylézá v noci nebo i ve dne za deštivého počasí. Zimuje buď na dně menších vodních nádrží do 50 cm vody nebo v nezamrzajících úkrytech v zemi. **Potrava:** hmyz, pavouci, žížaly, slimáci, drobní korýši.

Skorec vodní

Cinclus cinclus

Třída: ptáci Čeleď: skorcovití

18 cm

55–65 g

Žije v horských oblastech v blízkosti čistých, na kyslík bohatých vodních toků. Jediný náš pěvec, který hledá potravu převážně ve vodě. Při potopení má uzavřené nozdry a oči chráněné průhledným třetím víčkem, „mžurkou“. Běhá po dně, a při tom mává křídly. V Orlických horách ho můžete spatřit téměř na každém toku, jeho přítomnost spolehlivě prozradí bílé skvrny trusu na kamenech vyčnívajících z vody. **Potrava:** larvy chrostíků, jepic, pošvatek, muchniček, plži, červi, pulci, brouci, mravenci, stonožky.

Slepýš křehký

Anguis fragilis

Třída: plazi Čeleď: slepýšoviti

27–45 cm

Představitel beznohých ještěrek. Vyskytuje se na lesních pasekách, v křovinatých stráních i na loukách od nížin až do horských poloh. Slepýš žije skrytě, přes den se ukrývá pod kameny, v pařezech, pod listím a teprve za soumraku vylézá ven, objevuje se zejména po dešti. Přes zimu hibernuje. Je věrný svému stanovišti, proto ho můžete na témže místě potkávat i několik let. **Potrava:** žížaly, slímáci, červi.

Sluka lesní

Scolopax rusticola

Třída: ptáci Čeleď: slukovití

 50–60 cm 30–35 cm 150–420 g

Obývá vlhké lesy s měkkou půdou a roztroušenými otevřenými plochami. Zobák vráží do země, rozevře jeho špičku a vytahuje kořist - převážně červy. Oči má posunuty směrem do stran hlavy a její zorné pole tak pokrývá celých 360 stupňů. Při toku a za soumraku samec obletuje lesní linie a ozývá se charakteristickým „mlaskáním“ a „kvorkáním“, měkkým vrčivým hlasem. **Potrava:** červi, hmyz, pavouci, semena a části trav.

Střevlík zlatolesklý

Carabus auronitens

Třída: hmyz Čeleď: střevlíkovití

18–30 mm

Je dokonalý predátor s mimořádným apetitem. Denně spotřebuje více potravy, než kolik sám váží. Na jaře se setkáváme s dospělci, kteří se narodili předchozího roku a přezimovali např. v mechu, starých pařezech, pod kůrou. Mladí brouci se rodí koncem července. **Potrava:** slimáci, žížaly, jiní brouci a další bezobratlí.

Sýc rousný

Aegolius funereus

Třída: ptáci Čeleď: puštíkovití

 48–55 cm 19–23 cm 120–150 g

Obývá rozlehlé lesy např. v přírodní rezervaci Bedřichovka, v okolí Šerlichu, Olešnici v Orl. h. a Trčkově. Hnízdí v dutinách stromů vytesaných datlem nebo žlunou, popřípadě i v budkách. Na vejcích sedí pouze samice a samec obstarává potravu. V nočních hodinách jej prozradí typické melancholické houkání. **Potrava:** drobní hlodavci, hraboši, menší ptáci a popřípadě hmyz.

Žuhýk obecný

Lanius collurio

Třída: ptáci Čeleď: žuhýkovití

16–18 cm

22,5–34 g

§

Na naše území přilétá od konce dubna, odlétá v průběhu srpna. Potravu žuhýk vyhlíží z vyvýšeného místa a chytá ji na zemi i v letu. Kořist často napichuje na trny keřů jako zásobu do budoucna, většinou ji však nespotřebuje. Hnízdo má v křovinách jako je tmka, růže aj. Potkat ho můžete roztroušeně v oblasti celých Orlických hor. **Potrava:** hmyz, pavouci, drobní savci, ptáci, plazi a obojživelníci.

Užovka obojková

Natrix natrix

Třída: plazi Čeleď: užovkovití

70–115 cm

Vyskytuje se v blízkosti vody a na vlhkých místech, výborně plave a dovede se dobře potápět. Přes zimu hibernuje a páří se krátce po jarním probuzení. Předtím se ještě svléká. Klade 8–40 vajec v červnu a červenci do hromad dřev, listí, kompostu nebo do náplavových hromad. Její obranou proti predátorovi není jed, ale dokáže produkovat zapáchající tekutinu, předstírat smrt nebo se stočí do klubíčka a hlasitě syčí. **Potrava:** obojživelníci, ryby, ještěrky, hmyz.

Vážka jasnosvrnná

Leucorrhinia pectoralis

Třída: hmyz Čeleď: vážkovití

32–39 mm

Nepříliš hojný druh, vyhledává teplejší, dobře osluněné stojaté vody kryté před větrem. V Orlických horách osidluje lesní rybníky, slatinné tůně i rašeliniště. Je to brzký jarní druh, líhne se již na přelomu dubna a května. Délka vývoje larev je dva roky. **Potrava:** larva loví larvy jiného vodního hmyzu, dospělé vážky jsou dravé a loví létající hmyz.

obr. musí být
dořešen
s panem
Procházkou

Vlk obecný

Canis lupus

Třída: savci Řád: šelmy Čeleď: psovití

 100-170 cm 35-40 kg

Naše největší psovitá šelma. Dříve obývali celou severní polokouli, vlivem pronásledování a lovu, které trvaly až do nedávných let, vlk zmizel z velké části svého původního areálu. V ČR byl vlk vyhuben na přelomu 19. a 20. století. Od počátku 21. století se vlci do české krajiny vrací, v Orlických horách je evidujeme od roku 2018. Vlci jsou velmi přizpůsobiví, dokážou žít v suchých oblastech i v bažinách, v kulturní krajině, v lesích i v tundře. **Potrava:** loví jeleny, srny, divoká prasata, zajíce, hlodavce, ale i lišky, kuny, lasičky, jezevce. Pokud mají šanci, tak zabíjejí i lidmi chovaný dobytek. Občas doplní svou stravu i ovocem nebo hmyzem.

Volavka popelavá

Ardea cinerea

Třída: ptáci Čeleď: volavkovití

 175–195 cm 90–98 cm 1–2 kg

Zdržuje se samostatně, v hloučcích pouze na místech s velkým množstvím potravy. Aktivní je brzy ráno a za soumraku. Má nápadně esovitě složený krk za letu. Zkonzumuje až 0,5 kg ryb denně. Hnízda staví v korunách vzrostlých stromů nedaleko vody. Taktika lovu: bez pohybu postává ve vodě a upřeně hledí na hladinu nebo na zem, kořisti se zmocňuje rychlým škubnutím krkem - harpuje. **Potrava:** ryby, obojživelníci, měkkýši, hmyz, jiní bezobratlí, hraboši.

Vranka obecná

Cottus gobio

Třída: paprskoploutví Čeleď: vrankovití

 8–15 cm

Vranka je poměrně drobnou rybkou, má tělo bez šupin a kvůli absenci plynového měchýře je špatným plavcem, proto se pohybuje krátkými poskoky při dně. Obývá prokysličené prudce tekoucí vody středních a vyšších poloh. Potravu loví až se soumrakem. **Potrava:** larvy vodního hmyzu, jikry, rybí potěr.

Vydra říční

Lutra lutra

Třída: savci Čeleď: lasicoviti

 85–135 cm 3–10 kg

Žije samotářským životem, obzvláště samec. Pár se aktivně shledává při námlovách. O mláďata se samice stará sama. Hranici svého teritoria si značí trusem, je to prostředek ke komunikaci, „vizitka“. Vyhrabává si dlouhou noru s doupětem v hlinitých březích či pod kořeny stromů. Vchod bývá pod vodní hladinou. **Potrava:** ryby, raci, obojživelníci, drobní savci jako hraboši a myši, malí vodní ptáci, jejich vejce, červi, hmyz.

Výr velký

Bubo bubo

Třída: ptáci Čeleď: puštíkovití

160–188 cm

60–75 cm

1850–
4200 g

Jedna z největších sov. U nás byl téměř vyhuben, chráněný je od roku 1929. Osidluje kamenité stráně, zříceniny s lesy v okolí, staré lesy s doupnými stromy. Za soumraku se samec výra hlasitě ozývá a obhazuje teritorium či láká samičku svým hlubokým „Hu“. V Orlických horách hnízdí např. v údolí řeky Zdobnice, u Uhřínova a Kačerova. Častou příčinou úhynu výra je zabití elektrickým proudem nebo srážka s autem. **Potrava:** obojživelníci, plazi, ryby, větší hmyz, hlodavci, ježci, liška, ale i sele divočáka aj.

Zmije obecná

Vipera berus

Třída: plazi Čeleď: zmijovití

50–80 cm

50–300 g

Přes zimu obvykle hibernuje, během jara se ráda sluní, v této době dochází i k páření. Zmijí jed je složením podobný chřestýsímu, avšak jeho dávka je účinná hlavně na malé savce. Smrt při uštknutí u nich nastane po 1,5–8 min. Při lovu používá dvě taktiky „lež a čekej“ nebo „aktivní vyhledávání“, kdy se k oběti pomalu přibližuje, a pak rychle vyrazí. Dožívá se 10–15 let. **Potrava:** hlodavci, obojživelníci, ještěrky, mladí ptáci, netopýři, lašičky, malí zajíci.